

Проф. др Бојан МИЛИСАВЉЕВИЋ*
Правни факултет Универзитета у Београду

ДОИ: 10.5937/bezbednost1902012M

УДК: 341.781

Оригинални научни рад

Примљен: 30. 5. 2019. године

Датум прихватања 4. 6. 2019. године

Место и улога војних аташеа у позитивном дипломатском праву

Апстракт: *Институт војних аташеа је веома интригантан и безбедносно важан за сваку државу. У раду је представљен развој војних аташеа, као и разлози њиховог увођења у вршење дипломатске службе и прикупљање информација од интереса за сваку државу. Нарочита пажња посвећена је еволуцији војних аташеа у систему Републике Србије.*

У наставку су представљене основне функције које обављају војни аташеи, као и однос са дипломатским особљем у мисији. Анализирана је посебна правна природа субординације која постоји у вези с војним аташеима, која је подељена између шефа дипломатске мисије (министарства спољних послова) и министарства одбране и генералштаба. У раду се нарочито истичу безбедносни аспект ангажовања војних аташеа и деликатност посла који они обављају. У том смислу приказане су основне привилегије и имунитети које поседују војни аташеи, а који су аналогни дипломатским имунитетима.

На крају рада указује се и на повремене неправилности у њиховом раду које могу да се крећу од злоупотребе имунитета па све до шпијунаже као тешког кривичног дела. Закључено је да војни аташеи чине важну карику у дипломатским односима држава и да је тај институт специфичан и веома користан за позитивну сарадњу држава и унапређење пријатељских односа.

Кључне речи: *војни аташе, дипломатска мисија, имунитети.*

*bojan@ius.bg.ac.rs

Уводна разматрања

Институт војних аташеа познат је још кроз историју дипломатског права. С обзиром да је једна од основних функција сваке дипломатске мисије функција обавештавања, војни аташеи су се развили веома рано и добили улогу прикупљања и преношења специфичних информација важних по безбедност државе коју представљају. Управо због специфичне позиције коју војни аташеи имају у односу на друге чланове дипломатске мисије, њихов ангажман је безбедносно осетљив и захтеван. То се односи како на државу именована, када је потребно изабрати одговарајуће лице за ту улогу, тако и на државу пријема, јер је неопходно да постоји оправдано поверење у то лице и његове активности. И поред тога што се приликом ангажовања војних аташеа нарочито води рачуна, у пракси је и кроз историју дипломатије и у данашње време долазило до проблема приликом вршења њиховог мандата. Управо из тих разлога потребно је истражити ову област и учинити напоре ка прецизнијем дефинисању и одређивању овог појма.

Делатност војних аташеа доноси безбедносне изазове у погледу врсте информација које се прикупљају, начина њиховог преношења, као и субјеката који се користе за прикупљање. Потреба за обавештајним радом у оквиру војнодипломатске праксе проистекла је из потребе за добрим познавањем противника, његових бојних потенцијала, слабости и намера, и из немогућности држава и њихових војски да остваре своје циљеве, пре свега агресивне, јер их таква намера излаже међународном компромитовању и последицама које из њега проистичу (Миленковић, 2013: 197). Због наведених разлога потребно је пажљиво анализирати положај војних аташеа имајући у виду да он није посебно регулисан општим нормама дипломатског права.

Појам и развој војних аташеа

Војни аташе представља лице које је део дипломатске мисије, а коме су поверени специфични задаци. Реч аташе (фр. *Attacheer*) значи придодати, доделити на рад, примамити, навикнути се на нешто, заволети нешто (Вујаклија, 2004: 83).

Поред шефа дипломатске мисије једино је још за војног аташеа потребан посебан агреман, то јест формална сагласност за ступање на функцију, па се он тиме издваја од осталог, редовног дипломатског особља. Та чињеница показује да се ради о веома важној позицији у оквиру дипломатије данас. Осим тога војног аташеа од дипломатског особља разликују и бројне друге особине. Нема сумње да он спада у групу лица која јесу носиоци дипломатских привилегија и имунитета. Личност војног аташеа је неприкосновена, једнако као и личност дипломатског представника.¹ Војни аташе има кривични имунитет, као и релативни грађански имунитет.² С друге стране, ако посматрамо функције дипломатске мисије, код војних аташеа је посебно наглашена надлежност везана за обавештавање. Војни аташеи су веома интересантни контраобавештајним службама државе пријема и под будним су оком да обавештавање не би прерасло у шпијунирање, што представља недопуштену активност.

Историјат војних аташеа је веома стар и повезан је са оружаним дејствима и прикупљањем информација.³ Тако је још у старом Риму забележено да је постојала пракса да гласнике у преговорима прате робови, међу којима су се понекад налазили прерушени војни официри чији је задатак био да прикупе информације о бројности и опреми противничке војске (Alfred Vagts, 1967: 11). Током средњег века постојали су војни изасланици који су имали

¹Члан 29: Личност дипломатског агента је неприкосновена. Он не може бити подвргнут никаквој врсти хапшења или притвора. Држава код које се акредитује третира га с дужним поштовањем и преузима све разумне мере да би спречила nanoшење увреда његовој личности, његовој слободи или његовом достојанству;

²Члан 31 Конвенције о дипломатским односима предвиђа: Дипломатски агент ужива имунитет од кривичног судства државе код које се акредитује. Он такође ужива имунитет од грађанског и управног судства, осим кад се ради о: а) некој стварној тужби која се односи на приватне непокретности на територији државе код које се акредитује, осим ако дипломатски агент поседује ту непокретност за рачун државе која акредитује а за потребе мисије; б) тужби која се односи на наслеђе, у којој се дипломатски агент појављује као извршилац тестамена, администратор, наследник или легатор по приватној основи а не у име државе која акредитује; ц) тужби која се односи на слободне професије или трговачке делатности, ма каква она била, коју врши дипломатски агент у држави код које се акредитује, изван својих службених функција.

³Више о томе у: Vagts, A. (1967). *Military Attache*. Princeton Legacy, стр. 3–189.

задатак да прате како се новац дат савезничкој војсци улажеу ту војску и њену опрему. С развојем модерних држава показала се потреба за установом војног аташеа у институционално организованом оквиру. Тако је француски кардинал Ришеље у периоду владавине Луја XIV формирао војно-политички обавештајни биро (Ђорђевић, 1978: 26). Задатак тог бироа био је да координира рад свих војних аташеа који су упућивани у друге државе и сабира и анализира све информације на једном месту. Већ тада започиње пракса да се војни аташеи налазе под надлежношћу амбасадора и да су му на неки начин потчињени. То правило се задржало до данас, мада је њихова одговорност усмерена и ка министарству одбране. Велики војсковођа Наполеон наставио је да развија установу војних аташеа. Он је био свестан њиховог значаја па их је упућивао да прикупљају податке о снази и положајима супарничких војски. Временом се функција војних аташеа уобличавала у сарадњу у војној области – помоћ у обуци војске, одржавање везе путем преноса информација, давање савета активним војним лицима, контрола коришћења финансијских средстава која су дата војсци друге државе. Дакле, функције војних аташеа су постајале бројније и нису биле усмерене само на периоде непријатељства и дестабилизације, већ и на унапређење пријатељских односа и сарадње држава тог времена.

Када је реч о нашој држави, познато је да се дипломатска служба као јавноправна делатност везује за суверене државе. Србија је стекла пуну независност на Берлинском конгресу 1878. године, па је тада започела да води своју спољну политику у пуном обиму. У годинама које су претходиле потпуној независности наши официри су се школовали на престижним војним академијама како би стекли корисно војно образовање, а нарочито је то био случај у Аустро-Угарској осамдесетих година деветнаестог века. Тако је забележено да су наши војници после Берлинског конгреса 1878. године највише одлазили у Аустро-Угарску, деведесетих година XIX века у Русију, а у првој деценији XX века у Француску (Ђукић, 2013: 40). Из те чињенице може се видети и усмерење спољне политике нове државе – управо оно је утицало на одабир држава у којима ће се школовати војни кадар за потребе државе.

Први војни аташе тадашње Књажевине Србије био је мајор Константин Миловановић који је послат на службу у Беч (Милен-

ковић, 2018: 2). Недуго након тог именованја следи постављање војног аташеа у Цариграду 1881. године, и то мајора Јеврема Велимировића. Колики значај се придавао делатности војног аташеа говори чињеница да је мајор Велимировић вио лични ађутант кнеза Милана. Већ 1898. године отвара се војно изасланство и у Русији, где дужност започиње потпуковник Љубомир Христић. У то време војна изасланства била су потчињена Кабинету Министарства војног (Миленковић, 2018: 4). До Првог балканског рата 1912. године Србија је имала девет акредитованих војних изасланика, и то у Цариграду, Софији, Букурешту, Петрограду, Лондону, Паризу, Риму, Цетињу и Солуну, а уједно је постала и најинтересантнија балканска држава од које је много шта зависило на Балкану. Београд је био домаћин 12 акредитованих војних изасланика, са бројним војнодипломатским представницима (Миленковић, 2018: 6). Током живота Краљевине СХС учињено је доста на институционализацији војних аташеа које је наша држава упућивала у бројне државе, највише у најзначајније државе и државе региона. Новина је била да су војни аташеи формално подвргнути обавештајном одељењу генералштаба, а не министарства одбране. Данас Војнообавештајна агенција, као орган управе у саставу Министарства одбране, обавља обавештајне послове од значаја за одбрану и реализује дипломатску функцију у области одбране са 23 изасланства и корпусом од 30 акредитованих војнодипломатских представника на резиденцијалној и нерезиденцијалној основи (Миленковић, 2018: 15–16).

Место војних аташеа у дипломатској мисији

У данашње време војни аташеи су део структуре дипломатске мисије, подвргнути су унутрашњој хијерархији и имају дипломатски статус према Конвенцији о дипломатским односима. Лица која се упућују на функцију војног аташеа јесу активни официри државе именованја и могу припадати копненим, поморским, речним или ваздухопловним снагама своје државе. Војни аташеи имају право да носе униформу у различитим званичним приликама, на скуповима и церемонијама, и то се не сматра повредом добрих дипломатских обичаја. Функција војног аташеа представља обављање сложених активности усмерених на прикупљање инфо-

рмација пре свега из области војске, али и знатно шире с обзиром да је за безбедносну позицију државе важан велики број питања.

Унутрашњи прописи држава ближе одређују положај, надлежности и процедуре у вези с војним аташеима. Тако је прописима Републике Србије предвиђено следеће: подаци о институцији у систему одбране која је задужена за комуникацију са војнодипломатским представницима, процедура акредитовања и отварања изасланства одбране у држави пријема, процедуре представљања и опраштања војнодипломатских представника, комуникација са органима државе пријема, ношење униформе, сабљи и бодежа односно личног наоружања, процедуре и реализације посета руководиоцима и обиласка јединица и установа система одбране и слично.⁴

Поводом одређивања појма војног аташеа могу се видети неодређености, па је јасно да се ради о специфичној врсти дипломате. Војни аташе је од почетка био нешто попут хибрида у међународним односима. Он је био делом дипломата, делом војник, делом осматрач, али вероватно, како је сугерисао Лорд Џорџ Курзон, не увек и не потпуно добродошао (Shea, www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/toc38.pdf). И заиста војни аташе није типичан дипломата – он је професионални војник и због тога његово присуство и понашање морају бити потпуно примерени и у складу с правилима дипломатског права. С једне стране, он мора да се стара о очувању угледа своје државе, а с друге стране да изврши поверене задатке. Безбедносне службе државе пријема на њега гледају као на потенцијалну опасност и теже да испрате његове поступке. Због тога су кроз историју амбасадори били против тога да се у њихове мисије упућују војни аташеи, јер то ствара напетости у односима са државом пријема и отежава њихове свакодневне дипломатске активности.

Функција војних аташеа је стална и то их разликује од привременог упућивања војних изасланика. Значај сталности функције посебно је истакнут у следећем наводу: опште је познато правило које каже да, уколико желимо да схватимо шта се тачно дешава у некој земљи, неопходно је да се активности у тој земљи прате у континуитету, уколико се то не чини може се десити да нам многи детаљи промакну, а за последицу имамо ситуацију у којој се губи

⁴*Протоколарно упутство за стране војне представнике акредитоване у Републици Србији* (2007). Министарство одбране, Београд.

из вида целокупан развој догађаја (Vagts, 1967:31). Често се у литератури наводи да су основне функције војних аташеа прикупљање информација, њихова обрада и слање у државу именована тих података. Данас је значај поседовања информација велики с обзиром да постоји значајна динамика у међународним односима. Због тога је занимљиво следеће поређење: живимо у времену када информација има убитачну моћ; они који владају информацијама бобенији су и јачи од оних који владају атомским наоружањем (Trifoni, 2005: 25). Овај закључак, иако прејакко наведен, сведочи о томе колико је драгоцено поседовање правих информација и колики значај оне имају. Делатност војних аташеа није само важна за дипломатску мисију и министарство спољних послова, она може бити од велике важности за целокупну безбедност државе, њен курс у вођењу спољне политике и уопште стратешко деловање на спољном и унутрашњем плану.⁵

Као основне функције војних аташеа појављују се функција прикупљања информација, обавештавања, функција унапређења пријатељских односа и сарадње држава у области војске и безбедносних служби, али и функција безбедности саме дипломатске мисије. Активности војног аташеа се свакодневно испољавају, а почињу од контакта са званичним представницима оружаних снага земље домаћина, у официјелним сусретима, присуствовањем на пријемима, свечаностима, разним прославама, парадама и другим пригодама које домаћин организује за војнодипломатски кор (Зечевић, 1990: 73). Војни аташеи могу имати улогу у спровођењу преговора са државом пријема који имају за циљ куповину или продају војне опреме, као и уговарање сарадње у спровођењу обуке војних јединица. Тада су њихова знања као активних официра драгоцена и могу помоћи мисији коју је држава упутила да преговара о наведеним темама.

Војни аташе мора добро да познаје прописе у држави пријема како својом функцијом обавештавања не би угрозио виталне националне интересе државе пријема и повредио тајне информације и податке. То је нарочито важно у данашње време, када се велика количина осетљивих података чува на компјутерима и мо-

⁵О значају и улози војно обавештајне делатности видети: Finnegan, J. P. (1998). *Military intelligence*. Center of Military History United States Army, Washington D. C.

же бити откривена и прослеђена у кратком року. С друге стране, велики број података који су некада били тајни данас су доступни јавности. Процене обавештајних и контраобавештајних служби указују да се данас око 90% података прикупља легалним путем, преко средстава јавног информисања, непосредних контаката са грађанима и официрима неке државе, разговора са другим изворима (дипломатама, новинарима, трговцима и туристима), а само 10% података се прикупља на класичан обавештајни начин (Зечевић, 1990: 139). Због тога је посао војних аташеа олакшан, а често се своди на аналитику и повезивање већ познатих података и информација. Војни аташе о свом раду подноси редовне и ванредне извештаје, које такође прати ознака тајности као и преписку дипломатске мисије. Као један од важних извора информација појављује се комуникација са другим војним аташеима, али се том приликом мора водити рачуна о осетљивости комуникације. Једна од најугицајнијих обавештајних служби у свету, израелска обавештајна служба Мосад, највећи број прикупљених података базира управо на ХУМИНТ средствима, односно на прикупљању података од људи као непосредних извора података.⁶ Дакле, иако су средства технике толико напредовала, и даље је непревазиђено скупљање података непосредним опажањем и прикупљањем информација на живој основи.

Улога војних аташеа постала је важна када је дошло до наглог развоја индустрије и када се она користила за унапређење војних средстава. Тада обичан дипломата више није могао да прати развој нових врста војних технологија и о томе обавештава своју државу јер није поседовао потребна знања из те области. О променама у погледу делатности, али и о сложености спровођења њиховог мандата, сведочи следеће: чињеница је да су у последњих двеста година војни аташеи морали да обавештавају своју земљу о најпростијим војним темама као што је коњица, али и о најсавременијим, као што су нуклеарне ракета великог домета, али само мали број њих је у томе успео (Vagts, 1967: 31). Ипак, тешко је дати оцену о томе колико су информације које преносе војни аташеи корисне за државу пријема када је познато да се ради о заштиће-

⁶Видети опширније: Делић, М., Савић, А., Бајагић, М. (2002). *Безбедност света од тајности до јавности*. Полицијска академија, Београд.

ним линијама комуникације и извештајима који носе ознаку поверљивости.

Када је реч о функцијама војних аташеа, оне се могу упоредити са функцијама које врше дипломатски представници.⁷ Надлежности дипломатских представника наведене су у Конвенцији о дипломатским односима из 1961. године и део су општег обичајног права.⁸ С друге стране, не постоји формална кодификација надлежности војних аташеа зато што то зависи и од унутрашњих прописа држава, као и њихове праксе. На доктринарном нивоу могло би се закључити да они обављају следеће функције: представљање оружаних снага у држави пријема, заштита интереса оружаних снага и њених припадника, преговарање са представницима оружаних снага земље домаћина, обавештавање о оружаним снагама земље домаћина и подношење правовремених извештаја сопственој влади и унапређење пријатељских односа и развијање војне сарадње (Здравковић, 9). На тај начин се целовитије одређују функције војног аташеа и указује на низ других делатности које они обављају, а које се не свде само на обавештавање као што би се могло претпоставити. Потребно је, међутим, имати у виду да се у овом раду говори о општим функцијама војних аташеа, а да тиме нису обухваћене посебне надлежности које војни аташеи могу имати у оквиру неких уговорних аранжмана или међународних организација.

На основу информација које су јавно доступне може се видети шта све обухватају делатности војног представништва. Тако се на сајту амбасаде Руске Федерације може пронаћи да се преко војног дела мисије врше следеће делатности: војно-политичке, војне,

⁷За детаљније о функцијама дипломатске мисије видети: Крећа, М., Милисављевић, Б. (2017). *Међународно право представљања – Дипломатско и конзуларно право*. Правни факултет, Београд, стр. 109–112.

⁸У члану 3 предвиђа: Функције дипломатске мисије се састоје нарочито у:

- а) Представљању државе која акредитује код државе, код које се акредитује;
- б) Заштита у држави (код које се акредитује) интереса државе која акредитује и њених држављана, у границама које дозвољава међународно право;
- в) Преговарању с владом државе код које се акредитује;
- г) Обавештавању, свим дозвољеним средствима, о условима и развоју догађаја у држави код које се акредитује и подношењу извештаја о томе влади државе која акредитује;
- д) Унапређење пријатељских односа и развијању привредних, културних и научних односа између државе која акредитује и државе код које се акредитује.

војно-техничке и одбрамбено-економске. Такође, обезбеђује се информационо-документарна размена између Министарстава одбране Руске Федерације и Србије. Поред тога, овај део мисије спроводи информационо-пропагандну активност, упознаје се са питањима војне политике Русије и проблемима изградње и делатности њених оружаних снага. Одељење сарађује са државним органима и ветеранским и другим друштвеним организацијама из Србије по питању одржавања свечаности и одавања војних почasti поводом државних и војних празника, као и инвентарисања, паспортизације и одржавања у одговарајућем реду гробова совјетских и руских војника на територији Србије (<http://www.ambasada-rusije.rs/sr/vojni-atase>).

Опште је правило да функцију војног аташеа обавља лице које је држављанин државе именована, као што је то случај и са класичним дипломатским представницима. Постоје и понеки занимљиви случајеви, попут новоименованог војног аташеа Велике Британије који, иако је држављанин те државе, има директно порекло из Србије.⁹

Специфичан је и веома важан однос који има војни аташе као војни представник своје државе са дипломатском мисијом и шефом дипломатске мисије. Између њих морају постојати, с једне стране, чврста повезаност и координација у функционисању, а с друге стране, изванредан степен аутономије војног аташеа. Та аутономија никако не сме да иде до нивоа угрожавања при вршењу функција дипломатске мисије.

Разликовање функција војног аташеа од шпијунских делатности

Посао војног аташеа мора се јасно раздвојити од недопуштених аката шпијунаже. Реч „шпијунажа“ потиче од француског

⁹Ради се о Николи Илићу, потпуковнику краљевске војске. Његов отац је, повлачећи се с припадницима Динарске четничке дивизије пред партизанима, завршио у Енглеској. Никола Илић завршио је престижну Краљевску војну академију Сандхерст, одликован је медаљом за храброст 1993. године, орденом за заслуге у служби 1999. године, а 2006. године краљица Елизабета II прогласила га је чланом Реда Британске империје. Био је ангажован у Босни и Херцеговини, Сијера Леонеу, на Косову и Метохији, у Ираку и Авганистану, а обављао је и дужност заповедника батаљона британске војске у Северној Ирској.

израза *espionage*, што значи ухођење, вребање, достављање, потказивање, а сама реч *шпијун* италијанског је порекла, од речи *spione* односно ухода, достављач, доушник, потказивач (Вујаклија, 2004: 1023–1024). Шпијунажа би се могла дефинисати као планска, организована илегална делатност обавештајних служби у циљу прикупљања тајних података о другим државама и њеним виталним вредностима, намерама и циљевима, ради обезбеђења и остваривања државних, политичких и националних интереса (Зечевић, 1990: 273). На тај начин се прави јасна разлика између шпијунаже као илегалне делатности и редовног рада обавештајних служби. Обавештајне службе поседује свака држава и оне би се могле дефинисати на следећи начин: обавештајна служба је организована активност или организација (установа), која на основу захтева и намера водећих политичких структура и државе прикупља, оцењује, тумачи и пружа тајне и друге податке о противнику, штити сопствене структуре и ангажује се на спровођењу других активности којима се остварују одређени политички циљеви (Ђорђевић, 1986: 240).

Обавештајни органи државе именована понекад могу вршити притисак на војног аташеа да делује у правцу шпијунских активности, али он мора бити свестан да су такве активности забрањене и да се на тај начин излаже превеликом ризику. Шпијунажа је забрањена унутрашњим прописима држава и представља кривично дело посебне тежине. Поред директне шпијунаже постоји и индиректна, која се састоји у ангажовању лица која прикупљају и преносе информације од значаја за безбедност неке државе. Када се ради о војним аташеима и њиховој делатности, никако није добро да се њихове активности пореде са шпијунским јер се оне могу јасно разликовати. Свако такво поређење угрожава институт војних аташеа и могућност одржавања и унапређења пријатељских односа између држава (Миленковић, 2013: 110).

У пракси, нажалост, понекада долази до нежељених радњи војних аташеа. Тако је, на пример, израелски војни аташе 2004. године позван на одговорност због незаконитог деловања у Сједињеним Државама.¹⁰ Затим, 2005. године Велика Британија била је приморана да замени свог војног аташеа у Пакистану због сумњи

¹⁰Опширније у: *Israeli military attache met with alleged Pentagon mole: report*, www.spacewar.com/2004/040906093726.5j10pnfa.html.

да је био у блиској вези са пакистанском држављанком која се бавила шпијунажом.¹¹ Остао је забележен и непримерен случај поступања грчког војног аташеа у Републици Србији пре неколико година, када је возећи у видно алкохолисаном стању угрозио животе грађана и полиције која је покушала да га заустави. Органи реда су исправно поступили и спречили га да поново уђе у ауто примењујући мере самоодбране којима нису повређени његови имунитети. Недуго после тог инцидента он је окончао свој мандат у нашој држави вољом државе именована.

Проблеми који су везани за злоупотребу имунитета нису чести, али могу пољуљати односе између држава. У таквим ситуацијама постоји више могућности које стоје на располагању држави пријема: да прекршај само евидентирају и не предузимају даље кораке, да усмено упозоре починиоца, да позову шефа мисије или на евентуално нижем нивоу уложе усмени протест, да нотом упуте писмени демарш мисији, да амбасадор државе пријема у држави именована уложи протест и затражи од МИП-а да предузме све мере како се прекршај не би више поновио, да затраже повлачење починиоца, да починиоца прогласе непожељним и дају му краћи или дужи рок да напусти земљу, да га протерају и захтевају да му се суди у држави именована, да затраже скидање имунитета како би му се судило у држави пријема, у најтежим случајевима да протерају све особље и затраже затварање мисије, што не мора аутоматски да значи и прекид дипломатских односа, да прекину дипломатске односе. Нарочито је важно бити посебно опрезан када се ради о проблемима са имунитетом војних аташеа, јер су ти односи осетљиви.

У пракси је могуће да се до добро чуваних тајни важних по интересе државе дође на необичан начин. Тако је интересантан следећи пример: један јапански стручни часопис је објавио тачан опис (поред фотографија, скица конструкционог решења), податке и карактеристике најновијег америчког борбеног авиона, чији су подаци држани у строгој тајности у САД. Сматрало се да је са подацима упознат само најужи круг војног и политичког руководства САД. Иако су Американци били запрепашћени открићем, смирило их је сазнање да објављивање података није рад струч-

¹¹ Опширније у: *Britain removes Pakistan attaché*, news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/4158958.stm.

них обавештајних служби нити издаје, већ резултат ситног и стрпљивог рада особа у јапанском часопису, који су на основу појединачно објављених информација, фотографија и скица новог авиона у различитим америчким листовима и часописима успели да реконструишу и добију комплетну слику о новом америчком борбеном авиону (Лукић, 1982: 18). На сличан начин покушавају да делују обавештајне службе, то јест да преко јавно доступних информација пажљиво склопе слику која има већи значај. У данашње време постоји велика количина информација која је доступна преко интернета па се она може пажљиво проучавати и користити за обавештајни рад. Сматра се да обавештајни органи више резултата постижу преко друштвених веза него другим методама деловања, јер прикупе низ корисних података, а не излажу се већим опасностима да буду компромитовани. Они припремају сваки контакт и наступају прорачунато, настојећи да при томе продру у све слојеве друштва. На први поглед те друштвене везе изгледају спонтане и неорганизоване, а у суштини представљају значајну форму рада обавештајних служби (Вилић, 1972: 65).

У систему Републике Србије за успостављање и именовање војних аташеа надлежно је министарство одбране (Закон о одбрани, члан 14, тачка 34 и члан 22, став 2), али на основу предлога војнообавештајне агенције. Условне и поступак за избор и упућивање изасланика одбране и Војске Србије и војних представника, начин финансирања и њихове активности у иностранству уређује министар одбране (Правилник о изасланствима одбране Републике Србије, члан 3). Активни војни официри који одлазе на службу у иностранство морају да прођу посебну обуку у трајању од готово годину дана. Током тог периода они се упознају са земљом у којој ће служити – њеном историјом, војно-политичким системом, традицијом, обичајима и културом, и проучавају дипломатску праксу и протокол. Након добијања агремана војни аташеи одлазе на обављање службе у трајању од четири године, са могућношћу продужења од годину дана. Наша држава у овом тренутку има војне аташеа у преко двадесет држава света.

Закључна разматрања

Институт војног аташеа је и даље веома користан и незаобилазан и модерној дипломатији. Институционалним ангажовањем лица која су активни официри доприноси се правилном и легалном деловању војнообавештајне службе сваке државе. Дипломатско право не познаје посебна правила о деловању војних аташеа, али је овај рад покушај да се представи место и функције војних аташеа данас. Када се ради о статусу војних аташеа, нема сумње да ту постоји добро установљено обичајно право да се ради о истом статусу који имају и дипломате. Војни аташеи користе инфраструктуру дипломатске мисије за пренос информација, а нарочито је интересантан однос особља дипломатске мисије са војним аташеом. Комуникација и координација између шефа мисије, као дипломате од каријере, и војног аташеа, као активног војног лица, мора бити добра. Неопходно је да постоји висок степен поверења како делатности војног аташеа не би угрозиле редовне активности дипломатске мисије.

На основу праксе држава може се закључити да је војни аташе само делимично потчињен шефу дипломатске мисије, а да пре свега одговара и подноси извештаје војсци државе именована чији је и активни официр. Управо је у тој двострукој улози и одговор на питање односа са шефом дипломатске мисије. Војни аташе је активни официр војске државе именована на првом месту, и тек на другом месту има дипломатски статус. Његово дипломатско искуство и знање нису примарни, али их мора поседовати. Примарни задатак војног аташеа је деловање у смислу обавештавања и испуњења налога своје војске, а дипломатски статус му је гарантован тек да би могао да врши своју примарну функцију.

Литература

1. Britain removes Pakistan attaché, (2005). Internet, news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/4158958.stm.

2. Finnegan, J. P., (1998). *Military intelligence*, Center of Military History United States Army, Washington D. C.
3. Israeli military attache met with alleged Pentagon mole: report, www.spacewar.com/2004/040906093726.5j10pnfa.html.
4. Shea, T. C., (2005). *Transforming Military Diplomacy*, Joint Force Quarterly, www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/toc38.pdf.
5. Trifoni, A., (2005). *Informacija-moć do koje se teško dolazi*, BeoSing, Beograd.
6. Vagts, A., (1967). *Military Attache*, Princeton Legacy.
7. Вилић, Д., (1972). *Савремене обавештајне службе*, ВВА ЈНА, Београд.
8. Вујаклија, М., (2004). *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд.
9. Делић, М., Савић А., Бајагић М., (2002). *Безбедност света од тајности до јавности*, Полицијска академија, Београд.
10. Ђорђевић, О., (1978). *Шта је то шпијунажа*, Политика, Београд.
11. Ђорђевић, О., (1986). *Лексикон безбедности*, Партизанска књига, Београд.
12. Ђукић, С., (2013). *Страни утицаји на развој српске војне доктрине 1878–1918. године*, Филозовски факултет Универзитет у Београду, докторска дисертација, Београд.
13. *Закон о одбрани*, Службени гласник Републике Србије, бр. 116/2007, 88/2009, 88/2009, 104/2009, 10/2015 и 36/2018.
14. Здравковић, М., *Војнообавештајна агенција*, Београд.
15. Зечевић, М., (1990). *Војна дипломатија*, Војноиздавачки и новински центар, Београд.
16. Конвенција о дипломатским односима из 1961. године. Службени лист СФРЈ – додатак 2/64.
17. Лукић, Д., (1982). *Савремена шпијунажа*, Привредна штампа, Београд.
18. Миленковић, А., (2013). *Војнодипломатско представништво – теорија и пракса*, Медија центар Одбрана, Београд.
19. Миленковић, А., (2018). *140 година војне дипломатије Србије*, Одбрана, Специјални прилог 192, Београд.
20. Правилник о изасланствима одбране Републике Србије, Службени војни лист, бр. 6., 2018.

21. Протоколарно упутство за стране војне представнике акредитоване у Републици Србији, Министарство одбране, Београд, 2007.

Place and role of military attaches in positive diplomatic law

***Abstract:** The institute of military attaches is very intriguing and important for security of every country. The paper presents the development of military attachés, as well as the reasons for their introduction into the exercise of diplomatic service and the collection of information of interest to each state. Special attention was devoted to the evolution of military attachments in the system of the Republic of Serbia.*

Below are the basic functions performed by military attachés, as well as the relationship with the diplomatic staff in the mission. The special legal nature of the subordination of the military attachés was analyzed, which was divided between the head of the diplomatic mission - the foreign ministry, and, on the other side, the ministry of defense. The paper highlights the security aspect of engaging military attachés and the delicacy of the work they perform. In this sense, the basic privileges and immunities of military attachés, which are analogous to diplomatic immunities, are shown.

At the end of the paper, there are also indications of occasional irregularities in their work that can range from the abuse of immunity, to espionage as a serious criminal offense. It was concluded that military attachés constitute an important link in the diplomatic relations of the states, but that this institute is specific and very useful for the positive cooperation of states and the improvement of friendly relations.

Key words: military attaché, diplomatic mission, immunity.